

Vern av områder sikrer en del av vår naturarv

Av Norges landareal er vel seks prosent vernet etter naturvernloven. Vern av naturområder i Norge er del av en internasjonal innsats for å verne om arter og økosystemer. Verneområdene kan ses som en felles nasjonal arv som er opprettet for å sikre et representativt utvalg av naturtyper for ettertida. Opprettelse av verneområder krever en omfattende prosess hvor mange parter deltar. Lokal medvirkning i planprosessen er en viktig del av verneplanarbeidet.

Vernet areal i Norge

I Norge fikk naturverntanken innpass omkring århundreskiftet, og vi fikk vår første lov om naturfredning i 1910. Vår nåværende naturvernlov ble vedtatt i 1970. Den gir anledning til å verne områder som: naturreservat, nasjonalpark, landskapsvernområde, naturminne og dyre-, fugle- eller plantefredningsområde (biotopvern). De tre første kategoriene er de viktigste arealmessig, og av dem utgjør nasjonalparkene de desidert største områdene.

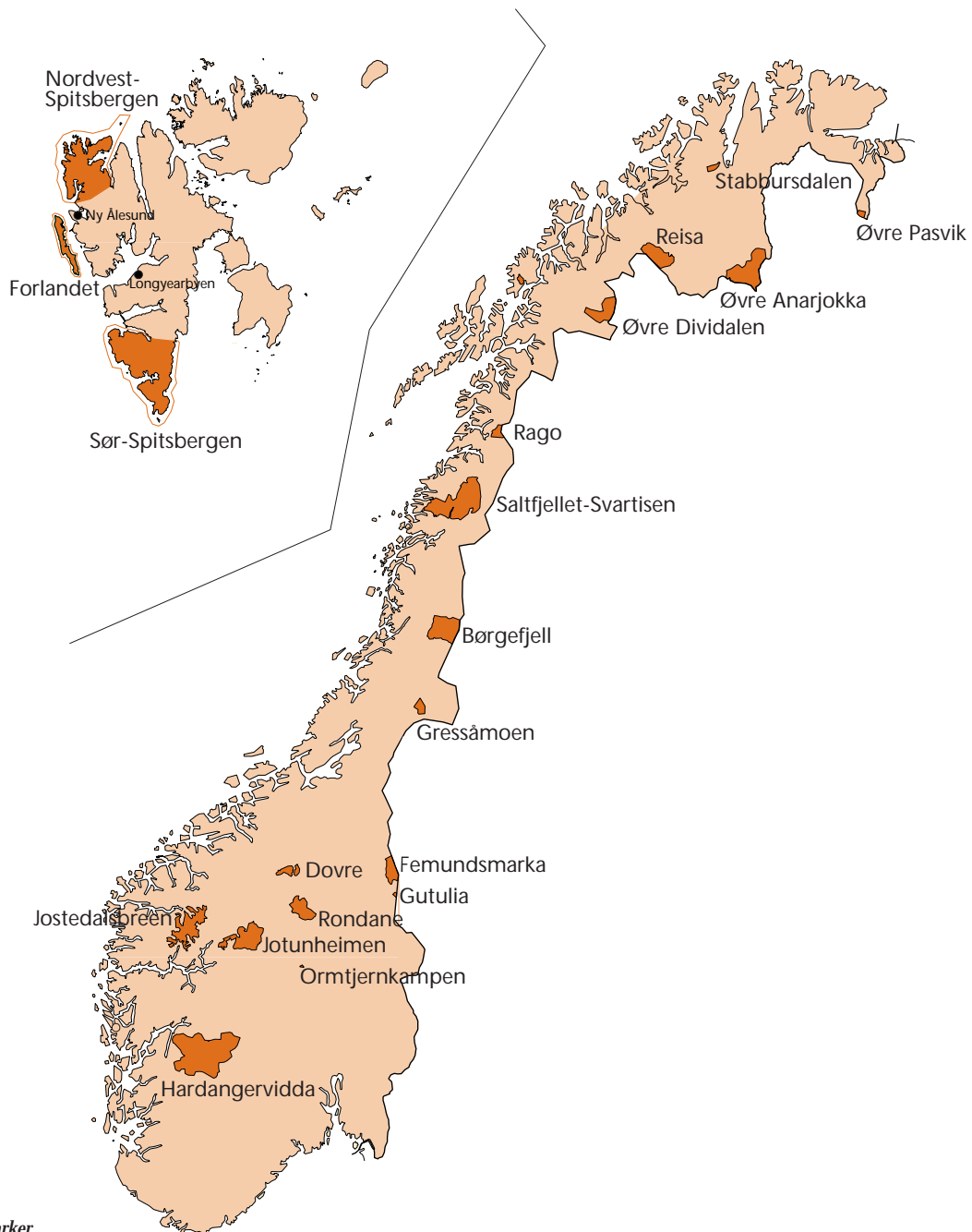
- Nasjonalparker er større, relativt urørte naturområder, vanligvis på statens grunn. Nasjonalparkene skal sikre urørt natur og bevare naturverdiene for våre etterkommere. I mange nasjonalparker er muligheten for tradisjonelt friluftsliv også et viktig verneformål. I nasjonalparkene er hele naturmiljøet og landskapet med planter, dyreliv, natur- og kulturminner vernet mot utbygging, lokal forurensning og andre inngrep.
- Landskapsvernområder omfatter et bredt spekter av naturtyper hvor formålet er å bevare et egenartet natur- eller kulturlandskap. Mange av områdene ligger inntil nasjonalparker og naturreservater og utgjør en buffersone for et område med strengere vern. Landskapsvern er den svakeste formen for områdevern etter naturvernloven.

Landbruksdrift og annen tradisjonell bruk som foregikk i området da det ble vernet, kan i de fleste tilfeller foregå som før, men det kan legges restriksjoner på tiltak som i vesentlig grad vil endre landskapets karakter, for eksempel hogst, bekkelukking og bakkeplanering.

- Naturreservater er vanligvis små, tilnærmet urørte områder hvor formålet er vern av spesielle naturtyper eller dyresamfunn. Gjennom tematiske verneplaner er det opprettet reservater for myr, våtmark, edellauvskog, barskog, sjøfugl osv. Områder som blir vernet som naturreservat, har ofte høy naturfaglig og vitenskapelig verdi. Verneformen er den strengeste formen for områdevern etter naturvernloven, og en del naturreservater er bortimot totalfredet. I sjøfuglreservatene er det ferdselsforbud i hekketida.
- Naturminner omfatter geologiske, zoologiske eller botaniske forekomster som har vitenskapelig eller historisk interesse, eller som er særegne. Dette er også en streng verneform. Naturminnene har oftest liten utstrekning. Det kan dreie seg om mindre områder med fossiler eller mineralforekomster, grotter, enkeltrær og alleer.

Siden det første fredningsvedtaket i 1911, da 52 plantearter ble fredet på Dovre, er det eta-

Figur 1
Norges nasjonalparker

blert i alt 1 556 verneområder etter naturvernloven (1.1.1997). Verneområdene utgjør totalt 6,4 prosent av Norges fastlandsareal. På Svalbard er det i medhold av Svalbardloven opprettet tre nasjonalparker, tre naturreservater og tre plantefredningsområder på i alt 25 000-30 000 km² – noe som utgjør om lag 60 prosent av arealet på Svalbard.

Gjennom vern av områder kan sårbar natur og sjeldne naturtyper bli bevart for ettertida. Målet er at verneområdene skal sikre et representativt utvalg av norsk natur fra hav til fjell. I dag er fjellområdene godt dekket, spesielt

gjennom opprettelse av nasjonalparker. Fjorder og kystnatur og produktive skogarealer er langt dårligere representert. Miljøvernmyndighetene arbeider i dag med gjennomføringen av en ny landsplan for nasjonalparker og andre større verneområder. Innen 2008 vil det bli vurdert vern av 17 nye nasjonalparker, 17 store landskapsvernområder og ett stort naturreservat, i tillegg til utvidelse av 14 eksisterende nasjonalparker. Verneforslagene innebærer at det totale vernearealet vil øke til 10-15 prosent av Norges landareal.

Områdevern etter naturvernloven er et

	Antall	Areal (km ²)	% av Norges landareal ¹⁾
Nasjonalparker	18	13.788	4,25
Naturreservater	1.293	2.289	0,71
Landskapsvernområder	82	4.659	1,44
Naturminner ²⁾	88	2	0,00
Andre fredningsområder ³⁾	75	109	0,03
Sum	1.556	20.859	6,44

¹⁾ Omfatter fastlandet eksl. Svalbard

²⁾ 86 av naturminnene er geologiske. I tillegg er ca. 180 trær eller grupper av trær fredet som botaniske naturminner.

³⁾ Gjelder plante-, fugle og dyrefredningsområder (med biotopvern).

Figur 2

Områder vernet etter naturvernloven pr. 1.1.1997

nasjonalt og statlig ansvar. Kommunene kan i tillegg sørge for at viktige naturområder tas vare på og skjermes for inngrep ved blant annet å regulere områder til naturvernformål. Sikring av områder etter plan- og bygningsloven er et helt nødvendig supplement til vern etter naturvernloven for å bevare naturens mangfold, lokalt så vel som nasjonalt.

Vern krever en omfattende planprosess

Opprettelse av naturreservater blir først og fremst gjennomført i forbindelse med fylkesvise og regionale verneplaner for ulike naturtyper som myr, edellauvskog, barskog og våtmarker. Arbeidet med disse verneplanene startet på 1970-tallet. Fortsatt gjenstår det å gjennomføre 15 av de fylkesvise verneplanene og en regional verneplan for barskog. Opprettelse av nasjonalparker skjer ut fra en samlet nasjonalparkplan som er behandlet i Stortinget.

Det er en omfattende planprosess som fører fram til vernet. Fra registrering av vernekvaliteter til endelig vernevedtak foreligger, er det mange stadier og mange involverte parter. Informasjon og medvirkning er en viktig del av arbeidet med verneplanene, og det er lagt opp til et aktivt samarbeid med både grunneiere, kommuner og organisasjoner. Den formelle planprosessen skal skje som for reguleringsplaner etter plan- og bygningsloven.

Verneplanprosessen følger disse stadiene:

- **Politisk avklaring:** Miljøverndepartementet har ansvar for å sette i gang verneplanarbeidet etter at det er gitt klarsignal fra Storting og regjering.
- **Dokumentasjon og registreringer:** I alle områder som skal vurderes for vern, skal det gjennomføres faglige registreringer for å kartlegge verneverdiene i området.
- **Melding om igangsetting av planlegging:** Informasjon om bakgrunn for planarbeidet og videre framdrift sendes til grunneiere/rettighetshavere, lokale organisasjoner og etater fra Fylkesmannens miljøvernnavdeling.
- **Utarbeidelse av verneforslag:** Grunneiere/rettighetshavere, organisasjoner og etater i kommune og fylke er med på å utarbeide et utkast til verneforslag.
- **Faglig godkjenning:** Verneforslaget skal til faglig godkjenning i Direktoratet for naturforvaltning (DN) før det blir sendt på høring.
- **Lokal høring:** Verneplanforslaget blir sendt på høring til grunneiere/rettighetshavere og berørte parter i regionen med høringsfrist på tre måneder. Fylkesmannen sammenfatter høringsuttalelsene og sender verneforslag til DN.
- **Sentral høring:** DN sender verneforslaget på høring til sentrale parter og organisasjoner. På bakgrunn av innkomne uttalelser utarbeider DN en endelig anbefaling som blir

sendt Miljøverndepartementet for politisk behandling

- Vernevedtak: Vedtak om vern av et naturområde etter naturvernloven skjer ved kongelig resolusjon av Kongen i statsråd.

Interessekonflikter mellom bruk og vern

I områder som blir vernet etter naturvernloven, er tiltak som påvirker eller forandrer naturen i vesentlig grad, ikke tillatt. Tradisjonell bruk som beiting, bærplukking, tamreindrift, jakt og fiske kan som regel fortsette, mens tekniske inngrep som veibygging og vannkraftutbygging eller endring av naturforholdene ved oppdyrking og skogsdrift ikke er tillatt. Det er heller ikke lov med motorisert ferdsel i verneområdene. Verneforskriftene som blir ut-

arbeidet for hvert enkelt verneområde, gir nærmere regler for ferdsel og bruk av områdene.

Restriksjonene som blir lagt på bruken av verneområdene, gjør at det kan oppstå konflikter mellom naturvern- og næringsinteresser når områdene skal etableres. Noen av de største konfliktene har oppstått i forbindelse med opprettelse av naturreservater for barskog. Forbud mot skogsdrift i verneområdene gjør motsetningen mellom vern og økonomisk utnyttning av skogen svært synlig. Planprosessen skal i størst mulig grad avdekke interessekonflikter og avveie mellom ulike brukerinteresser. I verneområdene skal hensynet til naturen i hovedsak gå foran hensynet til mennesket. Skal vi kunne sikre at deler av norsk natur forblir urørt, må det nødvendigvis føre til begrensninger i bruken av områdene.

Les mer andre steder

Naturvernområder i Norge 1911-1994.

DN-rapport 1995-3.

Direktoratet for naturforvaltning.

